خوێندنەوەیەکی ڕەخنەییانە بۆ ڕۆمانی مرۆڤی هەرزان.. شەماڵ بارەوانی

مرۆڤی هەرزان، دووەم ڕۆمانی کاکە (گۆران سەباح)ی ڕۆماننووس و ڕەخنەگرە، کە بیخوێنمەوە.
بیرمە لە کۆلێژی شەریعە و قۆناغی چوار بووم، بە ڕێکەوت ڕۆمانی(دووی سوور)ی نووسەر کەوتە بەر دیدەم و کڕیم و بردمەوە حوجرە و خوێندمەوە.
سەرەتا دەمەوێ ئاماژە بەوە بدەم، کە پێشووتر بڕیارم دابوو قەت لەسەر ڕۆمانی ڕۆماننووسە کوردەکان نەنووسم. تەنها لەسەر کەمێک لە ڕۆمانەکانی(جان دۆست) و (سەلیم بەرەکات)م نووسیوە و لە چەند ڕۆژنامە و ماڵپەڕێکیش ڕانانەکانم بڵاوبوونەتەوە. هەڵبەت ئەو دوو نووسەرە کوردە، ڕۆمانەکانیانم بە زمانی عەرەبان خوێندەوە. ئینجا با بێینەوە سەر (مرۆڤی هەرزان)ی کاکە گۆران سەباح. کاکە گۆران لە ڕەخنەکانی، لە چاوپێکەوتن و نووسینە ڕەخنەیی و لە کتێبەکانیدا زۆرجار ئاماژە بەوە دەکات، کە ڕۆمان دەبێت دەستپێکەکەی بە ڕووداو و چیرۆکێکی سەرنجڕاکێش دەست پێبکات و خوێنەرهەژێن بێت، ڕۆمانە کوردییەکان ئەوە ڕەچاو ناکەن. هەڵبەتە ڕۆمانی (مرۆڤی هەرزان)ی کاکە گۆرانیش، دەستپێکەکەی و مرۆڤبارینەکەی بۆ من، نە سەرنجڕاکێش و نە هەژێنەر بوو. بە بڕوای من تەنها ڕۆماننووسی ئەروپی و ئەمریکییەکان دەتوانن بە تەواوی لەسەر ڕۆمانی(خەیاڵی زانستیی)بنووسن و حەقی خۆی وێ بدەن. نووسەر و ڕۆماننووسی کورد ئەو زیرەکی و توانا و مەعریفە و خەیاڵە دەوڵەمەندە و شارەزاییەی نییە سەبارەت بەو بوارە، تا بتوانێت ئەسپی خۆی تێدا تاو بدات و حەقی خۆی وێ بدات. ئەوان لەناو داهێنانە زانستیی و تەکنەلۆژییەکاندان و خەیاڵیان زۆر فراوان و دەوڵەمەندە. نووسەری کورد هێشتا بە ئەقڵی ناوچەگەرێتی بیر دەکاتەوە و ئاستی مەعریفی و ماڵی خەیاڵی بەشی ئەوە ناکات و هی ئەوە نییە ڕۆمانی خەیاڵی زانستیی بنووسێت. ئەو نووسەرانەی ئاستی هۆشیاری زۆرەکیان هێشتا سنووری شارچییەتی و دەڤەرچییەتی تێنەپەڕاندووە.
ئەو گۆڕانکارییانەی کە کاکە گۆڕان لە ڕۆمانەکەی(مرۆڤی هەرزان) پێشبینی دەکات، کە لە سایەی زانست و تەکنەلۆژیا و زیرەکیی دەستکرد لە داهاتوویەکی نزیکدا ڕوودەدەن، هەرگیز لەو تەوقیت و

کاتێ زووەدا ڕوونادەن، کە نووسەر لە ڕۆمانی(مرۆڤی هەرزان)دا ئاماژەی پێ کردووە. بۆ نموونە لە ڕێکەوتی(٢٠٤٧/١٢/١) هەموو چەکە ئەتۆمییەکان دەفەوتێن و لە ساڵی(٢٠٤٦) ئەمریکا کۆریای باکوور لەسەر نەخشە دەسڕێتەوە و کۆریای باکوور نیوەی کۆریای باشوور لەناو دەبات و ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دەبێت بە(کۆمپانیا یەکگرتووەکانی ئەمریکا). لە هەمان تەوقیت(ڕووسیا و ئۆکرانیا و جۆرجیا یەکتریان نەهێشت و هیندستان و پاکستان یەکتریان بە چەکی ئەتۆمی خەنی کرد). یانی ئەو ساڵانەی کە ئەو پێشبینی تێدا کردووە لە ڕۆمانەکەیدا، کە تێیدا جیهان و مرۆڤایەتی تووشی گۆڕانکاری سەیرسەیر دەبن، مەگەر لە فیلم کارتۆن و خەیاڵی نووسەر، سەرەڕای گۆڕانکارییەکان و پێشکەوتنە تەکنەلۆژی و زانستییە خێراکان جێگایان ببێتەوە، دەنا هەرگیز وا زوو ئەو کارەسات و گۆڕانکاریيانە لە واقیع ڕوونادەن.

کۆمەڵێك ڕۆمانی خەیاڵی زانستیی وەك(هەسارەی مەیموونەکان، ئامێری زەمەن و دوورگەی دکتۆر مۆرۆ) کە هەرسێکیانم بە زمانی عەرەبان و بە(PDF)خوێندووەتەوە. بەڕاستی ئەوانە ڕۆمانی خەیاڵی زانستین.

خەیاڵی زانستیی، مانای ئەوە نییە ڕۆمانێك بنووسیت و لە فیلم کارتۆن بچێت. شتانێکی کۆمێدی و ناواقیعی و دوور لە ڕاستیی، لە دووتوێی ڕۆمانێکدا ڕیز بکەیت و لە بەرگی ڕۆمانی (خەیاڵی زانستیی)دا بە خەڵکی بفرۆشیتەوە. خەیاڵی زانستیی ئەوە نییە شتی خەیاڵیی پووچ و بێمانا ڕیز بکەیت و ڕۆمانەکەتی پێ پڕ کەیتەوە.

ئامێری زەمەن(The Time Machine)، ڕۆمانێکی خەیاڵی زانستیی قەبارە بچووکی(٩٣)لاپەڕەیی(هەربردت جۆن ویڵز-١٨٦٦ – ١٩٤٦)ی نووسەر و ڕۆماننووسی بە ڕەگەز ئەمریکییە و یەکەم چاپی لە ساڵی ١٨٩٥لە بڵاوبووەوە. ئەو ڕۆمانەش بە هەمان شێوەی دوو ڕۆمانەکەی تری نووسەر(جەنگی جیهانەکان) و (دوورگەی دکتۆر مۆرۆ)، دەنگدانەوەیەکی مەزنی دروست کرد و سەرکەوتنێکی کەموێنەی بەدەست هێنا و توانی ببێت بە ئایکۆنی ئەدەبی ڕۆمانە زانستی و خەیاڵییەکان لە سەدەی بیستەمدا و خۆی بخزێنێتەجیهانی نواندن و فیلم و سینەماوە و چەندین فیلمی سینەمایی لە بەرهەم بهێنرێت و دەیان نووسەر و ڕۆماننووس، بە ئیلهاموەرگرتن لەو شاکارە مەزنە و لەژێر کاریگەری ئەو بەرهەمە ناوازەیەدا ڕۆمان بنووسن. لە گرینگترینیان هەردووك ڕۆمانەکانی(ئامێری ئاسمان)ی کریستۆفەر پڕیست لە ساڵی١٩٧٦ و(کەشتییەکانی زەمەن)ی ستیڤن باکسار لە ساڵی ١٩٩٥.

ئامێری زەمەن، گەشتکردنە بەناو کات و زەمەندا، بڕینی قۆناغی ئێستایە و ڕۆیشتنە بۆ ئایندە و سەردەمی داهاتوو،
گەشتێکی نامۆ و ئەفسووناوی، گەشتێکی هەشتڕۆژەی بلیمەت و داهێنەر

و زانایەکی لەهاتووی ڕێبواری زەمانە و پاڵەوانی ڕۆمانەکە، بە ساڵی(۷۰۱، ۸۰۲زایینی)

بە زەمەنێکی زۆر دووری دوای سەدەی نۆزدە و ئەو کاتەی کە نووسەر ئەو شاکارەی تێدا نووسی.

چیرۆکی ڕۆمانەکە لە سەدەی ۱۹ی زایینییەوە لە لەندەن دەست پێدەکات.

(ڕێبواری زەمانە)ی پاڵەوانی ڕۆمانەکە ئامێرێك دروست دەکات بۆ مەبەستی گەشتکردن بە داهاتوویەکی دوور و نادیاری مرۆڤایەتی و لە ڕێگەی ئەو ئامێرە پێشکەوتووەدا سنوورەکانی کات و زەمەن دەبڕێت و گەشتی زەمەنێکی دوور بە نێو دوو جۆر لە ڕەگەزی مرۆڤ دەکات.

نووسەر لەو گەشتە خەیاڵیی و زانستییەدا، فیکر و ڕوئیەی مرۆڤمان لە بارەی پەرەسەندنی مرۆڤایەتی و کۆمەڵایەتی بۆ دەخاتە ڕوو و تیشك دەخاتە سەر ئاییندەی ژیان و داهاتووی تاریك و نادیاری مرۆڤایەتی. داهاتوویەك، دوو جۆر ڕەگەزی تر لە دەرەنجامی پەرەسەندندا لە نێو مرۆڤایەتی لەدایك دەبن و بەدەردەکەون. (ئیلویەکان)و (مۆرلۆکەکان).

ئەو دوو جۆرەی زۆر جیاوازن. ئەو دوو جورە ڕەگەزەی لە دەرەنجامی جیاوازی چینایەتی و هەژاری و دەوڵەمەندی دروست دەبن.

سەیر کەن و بەراورد بکەن لە نێوان کاتەکانی ڕۆمانی(ئامێری زەمەن) و (مرۆڤی هەرزان). یەکەمیان تەخميناتی زۆر دوور دەکات و وا پێشبینی دەکات کە لە ساڵی(۷۰۱، ۸۰۲ز) گۆڕانکاری گەورە ڕوو دەدەن. با زووتریش ڕووبدات، کەچی ئەو، زۆر درەنگتر دەڵێت.

کاکە گێرانیش لە ڕۆمانی مرۆڤی هەرزاندا(۲۰٤٦ و ۲۰٤۷) و ڕێکەوت و کات و ساڵی تری نزیکمەودا دادەنێت بۆ ئەو گۆڕانکاری و کارەساتە گەورانەی کە لە جیهان ڕوودەدەن. بۆ نموونە لە پازدە بۆ بیست سی ساڵی داهاتوو بە گوێرەی خەیاڵی نووسەری مرۆڤی هەرزان، خەڵکی(لەنێو دەفری فەیوی تایبەتی خۆیان، لە ئاسمان خۆیان بە چیای سەفین دادەدەن).

ڕۆمانی (هەسارەی مەیموونەکان)، کە ڕۆمانێکی ۱۸۳ لاپەڕەیی پۆست مۆدێرنەیە و دەچێتە خانەی ئەدەبی خەیاڵی زانستیی، ساڵانی ئەو گۆڕانکارییە گەورانەی کە لە مێژووی مرۆڤایەتی و ژیان و ژیار ڕوودەدەن، هەندەی نەهێناوەتە پێش و مەودای گۆڕانکارییەکانی داهاتوو، وەك ئەوەی(مرۆڤی هەرزان) بیست سی ساڵێك نین.

بەڕاستی ڕۆمانی(خەیاڵی زانستیی) دەبێ خەیاڵ لەسەر بنەمای زانست بێت، نەك ئەفسانە یان خەیاڵێکی پووچ و بێبنەما و تەنها نووسینەوەی خەیاڵ لەپێناو خەیاڵ بێت.

هەسارەی مەیموونەکان، چیرۆکەکەی باس لە گەشتێکی زانستیی سە

کەشتیوان و پڕۆفیسۆر و پسپۆڕ و زانایەك(ئەنت□ل) لەگەڵ ڕۆژنامەنووسێك(ئۆلیس) و پزیشكێك(ئارتۆرلۆڤان) دەكات لە ساڵی(٢٥٠٠) بۆ هەسارەیەكی نوێ. هەسارەی(سۆرۆ).
هەرسێكیان گەشت دەكەن و لە كاتی گەشتەكەیاندا كەشتییەكی ئاسمانی لە دوورایی مەودای ٣٠٠ساڵ لە هەسارەیەكی تر دەكەوێتە خوارەوە.
هەسارەیەك لەشێوەی هەسارەكەی ئێمە. هەسارەیەك دانیشتووانەكەی هەمووی برا و تەبا و ی□ككگرتوو و زۆر بێكێشەن، نە سوپا و نە هێزی سەربازیی و لەشكریی، هیچی تێدا نییە. لەو هەسارەیەدا تەنها پۆلیس هێزی هەیه.
هەسارەیەك شار و شەقام و كارەبا و فڕۆكە و ئۆتۆمۆمبیل و باڵەخانە و تەلار، گیاندار، كێڵگە و دارستان و ڕووبار و چیا و سەوزایی لێیە.
خاوەنی پەیمانگەی لێكۆڵینەوە و لێتوێژینەوەی بیۆلۆژین. لەسەر ئاستی زانستیی و داهێنان و پێشكەوتندا، تا ئاستی دروستكردنی مانگی دەستكرد هەنگاویان ناوە.
ئەو هەسارەیەی كە دانیشتووانەكەی مەیموونەكانن، مەیموونی لە جۆری شەمپانزی و گۆرێلا. شەمپانزییەكان، ئەو مەیموونانەی پێشكەوتوون و لە قۆناغێكی شارستانیدا دەژین، توانای نووسین و داهێنان و بیركردنەوە و قسەكردنیان هەیە و خاوەنی تەكنەلۆژیای پێشكەوتوون و هەر خۆشیان ئەو هەسارەیە بەڕێوەدەبەن و دەسەڵات و فەرمانڕەوان بەسەر هەموو ئەو مرۆڤە سەرەتاییانەی كە لەوێ دەژین. ئەو مرۆڤانەی هیچ داهێنان و زانست و تەكنەلۆژیا و پێشكەوتنێك لەناویاندا بەدی ناكرێت.
غەرقی جەهل و نەزانی و دواكەوتوویین و تەنانەت زمان نازانن و وەكو ئەو قوناغەی مێژووی مرۆڤایەتین، كە مرۆڤ هێشتا ئاگری نەدۆزیبووەوە و هیچ ئامێرێكی درووست نەكردبوو و زمانی دانەهێنابوو نەیدەزانێ بدوێ و هێشتا لە قۆناغێكی زۆر سەرەتاییدابوو.
مەبەستم لێرە گێڕانەوەی ڕووداو و چیرۆكەكانی ڕۆمانەكە نییە، هێندەی كاتەكە و پێشبینییەكەیە. كاتێكی دوورمەودا و ماقووڵ. نەك تۆ كاتێكی ناماقووڵ و گاڵتەجاڕ و نزیك مەودای پازدە بۆ بیست سی ساڵێك دابنێیت و بڵێیت هێندە خێرا لە ماوەی بیست بۆ سی ساڵی تر یان تۆزەك دواتر، جیهانێكی تر لە جێی ئەو جیهانەی ئێمە، دێتە دی. هیچیان لە هی ئێمە ناكات. پۆهمان: نەوەی نوێی ڕۆبۆت و دەفری فڕیو مرۆڤ و ژیان كۆنترۆڵ دەكەن و "كەنەدی- كوردێكە و پێشكەشكاری بەرنامەی(ژیان لەسەر مەریخ)ە و كۆمەڵێك ڕووداو و چیرۆك و شتی تری زۆر خەیاڵیی دوور لە زانستیشی بۆ بكەیت بە بەڵگە، وەك ئەوەی

مرۆڤی هەرزان.

ئینجا بە ڕاستی ئەو دەستپێکەی ڕۆمانی(مرۆڤی هەرزان) و کەوتنەخوارەوەی مرۆڤەکان، ڕێك دەڵێی فیلم کارتۆنی مۆندیالە. واتا شتێکی تەواو خەیاڵیی. تەواوی ڕۆمانەکەش بۆ من، هیچ هەژان و شتێکی هێندە سەرنجڕاکێشی تێدانەبوو.

وەك ئاماژەم پێ دا، کە هۆنینەوەی چیرۆکی خەیاڵیی و نازانستیی، ڕۆمان ناکات بە ڕۆمانی خەیاڵی زانستیی. ڕۆمانی خەیاڵی زانستیی، مرۆڤ ئاگادار دەکاتەوە لە مەترسییەکانی پێشکەوتنە زانستیی و تەکنەلۆژیاکان لە داهاتوودا، گەر بێت و ئەو پێشکەوتن و داهێنانە زانستیی و تەکنەلۆژییە لە خزمەتی مرۆڤایەتی و ژیاندا نەبێت. نەك تۆ بێیت و شتی وا خەیاڵیی بکەیتە ناو دووتوێی ڕۆمانەکەت، خوێنەر بە پێکەنین بێنێت و سەد دەر سەد بزانێت کە وا درۆی لەگەڵ دەکرێت و لە خۆی و لە کاکی ڕۆمانووس بپرسێت: چۆن(لە سی و چوار سەعاتی ڕابردوودا هەشت ملیۆنی تر خۆیان کوشتووە) و (ڕۆژانە حەفت ملیۆن کەس خۆی دەکوژێت) و (ڕێژەی خۆکوژان بەرز بووەتەوە بۆ دە ملیۆن لە ڕۆژێکدا) و(ژمارەی خۆکوژان گەیشتووەتە یازدە ملیۆن لە ڕۆژێکدا)؟

بەڕاستی خوێنەر لە کاتی خوێندنەوەی ئەو دێڕانەدا، هەست دەکات درۆی لەگەڵ دەکرێت و چیرۆکێکی سرف خەیاڵیی و ناڕاستی بۆ باس دەکرێت. وای لێ دێت تاقەتی خوێندنەوەی ڕۆمانەکەی نەمێنێت و لە کۆی ڕووداو و چیرۆکەکانی ڕۆمانەکە بکەوێتەوە گومانەوە و ئەو هەستەی لا دروست بێت کە ئەو ڕۆمانێك سەبارەت بە فیلم کارتۆنێکی خەیاڵیی دەخوێنێتەوە، نەك ڕۆمانێکی خەیاڵی زانستیی.

ڕۆمانی خەیاڵی زانستیی، دەبێ خوێنەر لە کاتی خوێندنەوەیدا هەست بکات ڕووداو و چیرۆکەکانی، ئەگەری ڕوودانیان هەیە و ترس□□ك دایبگرێت و هەست بکات، کە ئەوەی ئەو دەیخوێنێتەوە، ڕاستە جارێ ڕووی نەداوە، بەڵام بەهۆی ئەوەی کە نووسەر هێندە هونەرمەندانە و شارەزایانە چیرۆکەکانی هۆنیوەتەوە، لای ببن بە حەقیقەت و ئەو قەناعەتەی لا دروست بکەن، کە زوو یان درەنگ، ئەوەی ڕۆمانووسەکە باسی لێوەکردوون، ڕوودەدەن. قسەکانی ڕۆمانووسەکە هێندە قەناعەت پێکەربن، خوێنەر بهەژێنن، نەك شتی هێندە بێبنەما و سرف خەیاڵیی بئاخنیتە ناو دووتوێی ڕۆمانەکەت، خوێنەر وا لێبکەیت کە هەست بکات درۆی لەگەڵ دەکرێت و ئەو شتانەی ئەم باسی دەکات، خەیاڵ و مەحاڵن و هەرگیز شتی وا ڕوونادەن، مەگەر لە خەیاڵی ڕۆمانووس نەبێت.

هێربرد، بە نووسەری ڕۆمانە خەیاڵی زانستییەکان ناسراوە و ناسناوی ئەدیبی پێشبینیکەر(متنبئ)ی پێ بەخشراوە. ئەدەبی فەنتازی و خەیاڵی زانستیی لە ڕوانگەی هێربرد جۆرج ویڵزەوە، تەنها گێڕانەوەی چیرۆکگەلێکی ئەفسانەی بێناوەڕۆك و بێئامانج و بێهوودە و کاتکوژ و

بێمانا و سەرکەشیانە نییە. بەڵکو لە ڕوانگەی ئەو، ئەدەبێکی پابەند و باسکردنە لە شتگەلێك، کە لەوانەیە لە داهاتوودا ڕوو بدەن!
نموونە، ئەو یەکەم کەسێك بووە وێنای چوونەسەرمانگ و گەشتی ئاسمانی کردووە و قسەی لەسەر کردووە و لە ساڵی١٩٠١ ڕۆمانێکی خەیاڵی و زانستیی نووسی بەناوی(یەکەمین پیاوانێك لەسەر مانگ) واتا بە ٧٤ ساڵ پێش ئەوکاتەی مرۆڤ پێ بخاتە سەرمانگ. ئەوکات لەوانەیە چیرۆکەکانی ناو ڕۆمانەکە و باسکردنی گەشتی ئاسمانی و چوونەسەرمانگ، لای خەڵکێکی زۆر تەنها چیرۆکگەلێکی بێمانا و باسکردن بێت لە شتی خەیاڵیی و پڕوپووچ و بێماناو نا ئەقڵانی.
پاشان کاکە گۆران زۆرجار لە ڕەخنەکانیدا ئاماژە بەوە دەکات کە ڕۆماننووسە کوردەکان ڕەچاوی تەمەن و ئاستی مەعریفی و هۆشیاری و قسەکردنی کارەکتەرەکان ناکەن. واتا ناکرێت کرێکارێك و کەسێکی ئاسایی بە زمانی فەیلەسووفێك قسە بکەن و دکتۆرێك بە زمانی پیاوێکی ئایینی و منداڵێك بە زمانی بە تەمەنێك و فرۆشیارێك بە زمانی پرۆفیسۆرێك. واتا کارەکتەرەکە دەبێت زمانحاڵی خۆی بێت و لە چ ئاستێکدایە، لەو ئاستە قسە بکات، یان کارەکتەر کاتێك قسە لەسەر شتێك دەکات، نابێت بێئاگا بێت و دەبێت شارەزایی لەو بوار و بابەت و شتە هەبێت. کەچی خۆی پێچەوانەی ئەوە جووڵاوەتەوە، بۆنموونە: “کانت و نیچە و فۆکۆ و مارکس و ئەوانی تریش، پێش ئەوانیش ئەفلاتوون(پلاتۆ ڕاسترە) و سوقرات و ئەرستۆ، هیچیان نەیانتوانی مرۆڤ ڕزگار بکەن، ئەوانە مرۆڤیان بەرەو پەڕپووتیی ئەخلاق و پووچگەرایی برد.”
هەر بەڕاستی دەبێ نووسەر هێندە لە بواری فەلسەفە و ناسینی فەیلەسووفان بێئاگا و کۆڵەوار و نەشارەزا بێت، تا بێت و ئاوا کورد گوتەنی دەم و دەشاو تێکەڵ بکات! باشە کانت و نیچە و مارکس، دەبێ چی پێکەوەیان کۆ بکاتەوە؟ یەکەمیان ئەقڵانیی و دووەمیان دژە ئەقڵ و پۆست مۆدێرن و سێیەمیان ئابووریناس و کۆمەڵناس! ئینجا من تێنەگەیشتم چی ڕایەڵەیەك لە نێوان پووچگەرایی و مارکس و کانت و پلاتۆ و سوقرات و ئەرستۆدا هەیە؟ ئەوە زانیمان نیچە پووچگەرا و عەدەمی بوو، بەڵام سوقرات و کانت و مارکس و پلاتۆ و ئەرستۆ بۆ؟ (ئەوانی تریش) کە نووسەر دەڵێت، نەمانزانی کێن. دیارە نووسەریش وەك سەلەفی و ئیسلامییەکان لە دوورەوە گوێی لە ناوی کانت و نیچە و فۆکۆ و مارکس و سوقرات و پلاتۆ و ئەرستۆ بووە. گەر نا چۆن ئەو فەیلەسووفە مەزنانە بە پەڕپووتی ئەخلاق و پووچگەرایی ناوزەد بکات.
ئەی هاوار! ئەو کارل مارکسەی هەموو تەمەنی خۆی لە پێناو بەرگریکردن لە چینی چەوساوە و مافی کرێکار و جووتیار و عەدالەتی

کۆمەڵایەتی و یەکسانی و ژیاندۆستی بەڕێ کرد، تۆ بێیت و بە پڕوپووتی ئەخلاق و پووچگەرای دابنێیت! من تا ئێستا گوێم لە هیچ سەلەفی و ئیسلامییەك نەبووە ئەو جوێنە مەعریفییە بە مارکس بدات، کەچی نووسەری ڕۆمانی مرۆڤی هەرزان دای.

ناڵێین با کارەکتەر هەمووشتزان بێت. وەك ئەوەی بەڕێزیان لە ڕەخنەکانیان گلەیی ئەو هەمووشتزانییەی کارەکتەرەکان لە ڕۆماننووسە کوردەکان دەکات. بەڵام ناکرێت کارەکتەرەکەت هێندە نەزانیش بێت، نەزانێ مارکس و نیچە، فۆکۆ و سوقرات، کانت و پلاتۆ کێن و چی جیاوازییەك لە فەلسەفەکانیاندا هەیە، کەچی هێرشیشیان بکاتە سەر!

گوتراوە کە: ڕۆمان هونەری نووسینەوەی بیرەوەرییەکانە.

لای من، بەچێژترین ڕۆمان، ئەو ڕۆمانانەن، کە بیرەوەری و بیۆگرافیان، نەك خەیاڵیی و بەرهەمی خەیاڵی نووسەر. لە ڕۆمانی بیرەوەریی و بیۆگرافیادا، خوێنەر هەست دەکات درۆی لەگەڵ ناکرێت و ئەو بەر کارەکتەرگەلێك دەکەوێت، هەست دەکات ئەوان کارەکتەری ڕاستەقینەن و ڕووداو و چیرۆکەکانی ڕاستەقینەن و جاری وایە هەم چیرۆك و ڕووداوەکان و هەم پاڵەوان و کەسایەتی و کارەکتەرەکانیش لە خۆیەوە نزیکن و لەو دەچن. ئینجا ڕۆمانی بیرەوەریی، ڕووداوەکانیشیان، با خەیاڵ و فانتازیای تێکەڵ بێت، بەڵام هەڵهێنجراوی واقیع و لە دایکبووی حەقیقەتێکن. بە نموونە ڕۆمانی:

- بیرەوەرییەکانم لە زیندانی ژنان- نەوال سەعداوی
- قەپێلك- مستەفا خەلیفە.
- بیروەری ماڵی مردووان- دۆستۆیفسکی.
- نانی ڕووت- محمەمەد شوکری.
- ڕۆمانەکانی فەزیلە فارووق و...هتد.

لە ڕووی زمانەوانیشەوە ئەم ڕۆمانە پڕە لە هەڵەی ڕێنووسی و ڕێزمانی و خاڵبەندی.

هەندێك هەڵە و هەندێك ڕستەیش ئەگەر نووسەر وای نووسیبان، گەلێك ڕاستتر و جوانتربوو.

بە نموونە:(ئەوانەی مێیتیان قەت نایەتە دۆزینەوە.)

ئەوانەی تەرمەکانیان نادۆزرێنەوە، جوانترە.

(هەر بابێ یەك هەزار هێ ڕیز دەکات.)

(هەربابێ هەزار هێ ڕیز دەکات)

سێ هەزار زانای پیاوی بالابەرزی کەچەڵ.

سێ هەزار زانای باڵا بەرز و کەچەڵ، جوانترە. پیاوەکە ناشیرین و زیادە.

(قەڵسی لەژێر پێستی دا وەك مێرووڵە هامشە دەکات.)

قەڵس دەبوو، جوانترە.
(چەندان ساڵ بوو مێتال بێ بەش ببوو لە بابی.)
چەندین ساڵ بوو مێتال لە دیدار یان بینینی بابی بێبەش ببوو، جوانترە.
یان دەڵێت: (کەبابیان خوارد، سەیری فیلمیان کرد، سەمایان کرد، پیاسەیان کرد، لە هەموو گرنگتر، قسەیان کرد.)
یانی لە کاتی ئەو هەموو کەبابخواردن و سەیرکردنەی فیلم و سەماکردن و پیاسەیە، هیچ قسەیەکیان نەکردییە؟
(سامی سەردانی کچەکەی کرد، لە ئەپارتمێنتە یەك ژوورییەکەی نوستبوو.)
ئەپارتمان لە چەند قات و چەندین ژوور پێك دێت، نەك یەك ژوور.
نووسەر لە لاپەڕە ٧٦ دەڵێت"سامی سەردانی کچەکەی کرد، لە ئەپارتمێنتە یەك ژوورییەکەیدا، نوستبوو.
کەچی هەر لە هەمان لاپەڕە هەمان ئەپارتمێنتە یەك ژوورییەکە، دەکات بە پەنجا نهۆمی و دەڵێت: "سامی ویستی سەرخەوێك بشکێنێت، بەڵام خەوی زڕابوو. چووە باک□ن، لە نهۆمی پەنجاوە تەماشای شارەکەی کرد."
باڵەخانەی پەنجا نهۆمی و یەك ژوور چۆن دەبێت؟
باشە ئەو هەموو نهۆمە چی بووە؟ مەگەر تەوالێت یان پارکینگی ئۆتۆمبیل بوون؟
یان دەڵێت: (زانایان دەرزیێکیان دروست کردووە بۆ وشککردنی(قشپل)
ئێ قشپل لە بەیانی تا ئێواره تیشکی خۆری لێ بدات، هەر بە خۆی وشك دەبێت، چ پێویستی بە دەرزی و زانایانە؟ یان وشککردنەوەی قشپل پرۆسەیەکی هێندە زانستی و گرنگ و زەخمە؟
یان(هەردوو بوونەوەر دەوەستن و دەروازەیەکی گەورە بە ڕوویاندا دەکرێتەوە، دەڵێی ئاسمان شەق دەبێ.)
تۆ باسی زانست و بوونەوەری ئەلیکتڕۆنی و بوونەوەری تەکنەلۆجی شووشەیی و کانگۆ و هەسارەی کانگۆلۆکا دەکەیت و لە ڕۆمانەکەت پێشکەوتنی زانست و تەکنەلۆژیا گەیشتبێتە ئەو ئاستە کە (ماگنۆسکین)، ئامێری گواستنەوەی هەست و وێنە و دەنگ(دیگ)، کە ئامێرێك بۆ پشکنینی ڕاستی و درۆ و ناخی مر□ق د□خوێنێتەوە دابهێنن، بەڵام نەتوانن ئاسمان کەشف بکەن، ئاخو دینگەی هەیە و هەفت قاتە، وەك ئەوەی ئایین دەیڵێت، یاخود بۆشاییە وەك ئەوەی زانست دەیڵێت.)
ئینجا هەر دوای ئەوە دەڵێیت(ئاسمانیش بۆشاییە.) و
باسی(مایکڕۆمێتیۆرتیس)، گەردیلەی بۆشایی ئاسمان دەکەیت.
یان دەڵێیت"عاموودێك دە مەتر بە نێو بۆشایی ئاسماندا درێژ

دەبێتەوە."

كەواتا بۆشايى چۆن شەق دەبێ؟!

بۆشايى-شەقبوون!

(لە دانيشتن قەدى گرتووە.)

دەقى بە دانيشتنەوە گرتووە، يان خووى بە دانيشتنەوە گرتووە.

جوانتر و ڕاستترە.

(با كات نەچوێنين)

با كات بە فيڕۆ نەدەين، ڕاستتر و جوانترە.

(تەزووێك بە (سامى)دا دێت.)

تەزوويەك به لەشى(سامى)دا دێت، ڕاستترە.

(بە دەنگێكى نيوچەنووساو.)

بە دەنگێكى نيمچەنووساو، ڕاستترە.

(تۆپە گەورەكە بە زەويدا ورد دەبێت.)

تۆپە گەورەكە بەر زەوى كەوت و ورد بوو، ڕاستترە.

(بێ ويستى خۆى دەستى بە ڕيشە ماش و برنجيەكەى دا دێنێت.)

ڕيشى(ماش و برنج) ڕێنووسەكەى هەڵەيە. ماشوبرنج دروستە، وشەى لێكدراوە.

(لەرزى پەنجەكانى دەشارێتەوە.)

پەنجەكانى بە هۆى لەرزينەوە دەشارێتەوە، ڕاستترە.

(سامى ئاخير نەفەرە…)

سامى دوا كەس، يان كۆتا كەسە، جوانترە.

(دەيان پرسيار لە سيمايان دەنووسرێ.)

دەيان پرسيار لە سيمايان دەخوێنرێتەوە، يان خۆيان دەردەخەن، يان دەردەكەون، يان لە دايك دەبن، ڕاستر و جوانترە.

(سامى تام لە سپيێتيى و كەڵەكەبوونى هەور دەكات، بەس هەواڵى ناخۆشى خۆكوژەكان و دوا وتەى مێتاڵى كچى تامەكەى لێ تاڵ دەكەن.)

سامى چێژ لە ديمەنى سپيێتيى و كەڵەكەبوونى هەورەكان دەبات، بەڵام هەواڵى ناخۆشى خۆكوژەكان و دوا وتەى مێتاڵى كچى، ئەو چێژبردنەى لێ تاڵ دەكەن، جوانترە.

(چاوانى سەوز و گەورەى، لافاوى نێو چاوى بەر دەدەن.)

ڕێژنەی فرمێسك لە چاوە سەوز و گەورەكانی دەباری، جوانترە و ئەو وەسفەی نووسەر، زۆر ناقۆڵا و ناشیرین و بێتامە.

یان(ڕوومەتی پڕ لە هەوا دەكات و بە هێواشی دەیداتەوە.)
ڕوومەت دیوی دەرەوەیە، چۆن پڕ هەوا دەكرێت؟ دەكرێ بڵێین دەمی پڕ هەوا دەكات. بە پڕهواكردنی ناو دەم، ڕوومەتەكان بف دەدرێن و پێیان دەگوترێ گوپ. ئەها گوپكە بە شتێكی دەرپەقیو و خڕ دەگوترێت.

(بە دەنگێكی شاناز ڕای دەگەیەنێت).
ئێستاشی لەگەڵدا بێت هەر نەمزانی وشەی(شاناز)لێرە مەبەستی نووسەر چییە؟
ناشێت ئەویش وەك ئەو بەختیار عەلییەی كە گلەیی لێ دەكات، لە داهێنانی بێمانا لە وشە، ئەویش داهێنانی كرد بێت.
هیوادارم مەبەستی(ناشاز)بێت و هەڵەی تایپ بێت.
یان(نامورتاحی لە هەواكە ئەوەندە ئەستوورە بە تەوریش ناپسێت.)
نازانم هونەر و جوانیی ئەو دەربڕینە ناشیرین و نا ئەدەبییە لەچیدایە؟
(هەموو داهاتم تەرخان كرد بۆ كردنەوەی خولی دایك و باوكایەتی.)
دوو سێ جار ئەو ڕستەیەم خوێندەوە، هەر نەمزانی مەبەستی چییە لە خولی دایك و باوكایەتی!
(هێندە گەڕانەكەی خۆش دەوێ، بە چل پلە لەژێر سفر تەقەی سەری دێ.)
تەقەی سەری دێ، بەس بوو و زۆر ڕاستتر و جوانتریش بوو.
نازانم حیكمەت و هونەر و جوانیی(بە چل پلە لەژێر سفر)دا لێرە چییە؟
یان(گەرهێندە برسی ئازار بێ، ئەوا ئەو ئازارەی سامی زەلاتەیە.)
ڕستەیەكی تا بڵێیت بازاڕی و ناشیرین و نا بەجێیە.
نموونەكان هێندە زۆرن. بەڵام من لێرەوە كۆتایی پێ دێنم و هیوادارم نووسەر لە چاپی داهاتوودا چاكیان بكاتەوە.
ماوەتەوە بڵێم: زمانی نووسەر لاوازە و لە ئاست پێویستدا نییە. وەك نووسەرێكی هاوڕێم گوتەنی، كە ئەویش(مرۆڤی هەرزان)ی خوێندبووەوە، زۆر شڕ و پەڕپووتە.
هەر بەڕاستی لە نووسینی ئەو ڕۆمانە نووسەر هیچ ڕەچاوی زمانێكی ئەدەبی باڵا و بەرز و جوانی نەكردووە و بە زمانێكی زۆر سادە و ڕۆژانەیی ڕۆمانەكەی نووسیوە. ناكرێت ڕۆمانی خەیاڵی زانستیی بەو زمانە شەپڕزەو و داماو و نائەدەبیی و كۆڵەوارە بنووسرێت.
زمانێكی لاواز، تێكشكاو، پڕ لە هەڵە و پەڵە و ناڕێكی و ناڕوونی.
زمانێكە، بە هەر شتێك بێت، بە كەڵكی نووسینی ڕۆمان و دەقی

ئەدەبی نایەت.
بەڕاستی نووسەر لە زماندا هەژارە و پێویستی بە خۆدەوڵەمەندکردن و گەشەپێدانی زیاتر هەیە.

تێبینی: من، چاپی سێیەمی ڕۆمانەکەم خوێندەوە.